

V. IZBORI

ŠTO SU IZBORI

IZBORI – politički postupak kojim državlјani biraju predstavnike u predstavnička tijela

- proces **legitimiranja vlasti**
- način na koji narod iskazuje svoju **suverenost**
- izbori ne moraju biti demokratski (*npr. izbori u Jugoslaviji, Sjevernoj Koerji...*)
- **demokratičnost izbora** se očituje dvama kriterijima:
 1. **VIŠESTRANAČJE**
 2. **BIRAČKO PRAVO**

BIRAČKO PRAVO / OPĆE PRAVO GLASA

- pravo da se **bira** i da se **bude biran**
- **PASIVNO** biračko pravo – političko pravo koje omogućuje pojedincu **glasovanje na izborima**
- **AKTIVNO** biračko pravo – političko pravo koje omogućuje pojedincu **kandidiranje na izborima**

BIRAČKO PRAVO / OPĆE PRAVO GLASA

- **tko ima opće pravo glasa:**
 - svi punoljetni državlјani koji su uvršteni u **birački popis**
- **tko nema opće pravo glasa:**
 - osobe koje su sudskom presudom lišene građanskih prava (građanske časti)
 - djelatne vojne osobe, namještenici u oružanim snagama, veleposlanici, konzuli **imaju pasivno pravo glasa (mogu birati)** ali se **ne mogu kandidirati** na izborima (aktivno)

Što znači opće pravo glasa?

Opće pravo glasa postiže se aktivnim biračkim pravom građana određene dobi (18 – 21 godina). To je pravo državlјana neke zemlje, **osim osoba koje su sudskom presudom lišene građanskih prava, građana koji su izgubili poslovnu sposobnost ili su pod starateljstvom** odnosno građana s nekim posebnim ograničenjima (vremenom prebivanja na određenom području, vojnih osoba i sl.), da biraju i budu birani.

BIRAČKO PRAVO ŽENA

Kronologija dobivanja biračkog prava žena

Švedska	1867.
Australija i neke države SAD-a	od početka Prvoga svjetskog rata
Njemačka	nakon Prvoga svjetskog rata
SAD	nakon Prvoga svjetskog rata
Sovjetski Savez	nakon Prvoga svjetskog rata
Velika Britanija	nakon Prvoga svjetskog rata
ostale skandinavске zemlje	nakon Prvoga svjetskog rata
Francuska	nakon Drugoga svjetskog rata
Italija	nakon Drugoga svjetskog rata
Jugoslavija	nakon Drugoga svjetskog rata

BIRAČKO PRAVO U DEMOKRACIJI

BIRAČKO PRAVO U DEMOKRACIJI

OPĆE

državljanstvo
punoljetnost
mentalna
sposobnost
poslovna
sposobnost

JEDNAKO

svi birači imaju
jednako pravo
glasa
**svaki glas vrijedi
jednako**
*„jedan čovjek,
jedan glas“*

IZRAVNO

birači biraju
neposredno,
tj. **sami se
odlučuju** za
političku opciju
**svatko glasuje u
svoje ime**

TAJNO

podatci o tome
tko je za koga
glasovao **moraju
ostati nepoznati
(tajni)**
podatci o tome
tko je izašao na
izbore su **javni**

Ustav RH

Članak 72.

Hrvatski sabor ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika koji se, **na temelju**
općeg i jednakoga biračkog prava, biraju neposredno tajnim glasovanjem.

VRSTE IZBORA

(s obzirom na pravo glasa)

KOMPETITIVNI

- potpuna sloboda izbora
- opće, jednako, izravno i tajno glasovanje
- konkurenčija među strankama
- **nema povlaštenih stranaka**
- demokratski sustavi

POLUKOMPETITIVNI (SEMIKOMPETITIVNI)

- ograničena sloboda izbora
- ne postoji sloboda medija, ograničena sloboda govora...
- **postoji jedna ili nekoliko povlaštenih stranaka**
- autoritarni sustavi

NEKOMPETITIVNI

- ne postoji sloboda izbora
- **jednostranački sustavi**
- samo podobni kandidati budu izabrani
- nema konkurenčije
- totalitarni sustavi

GLAVNE VRSTE IZBORA

(s obzirom koga i za što se bira)

PARLAMENTARNI

izbori za zastupnike
u zakonodavna
tijela (*parlament*)

PREDSJEDNIČKI

izbori za državnog
poglavara
(*predsjednika*)

LOKALNI

izbori za tijela i
dužnosnike na
lokalnoj razini
(*gradonačelnik,*
članovi gradskog
poglavarstva i sl.)

IZBORNI SUSTAVI

IZBORNI SUSTAV – skup dogovorenih pravila o načinu pretvaranja glasova u predstavničke mandate

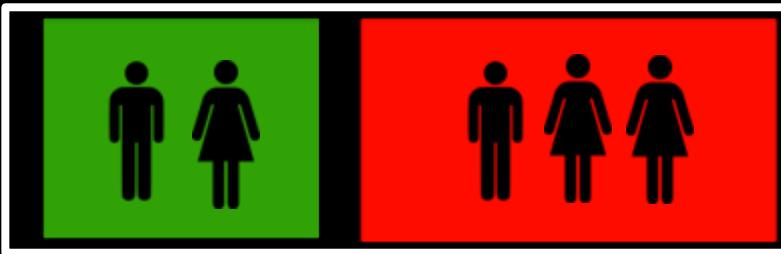
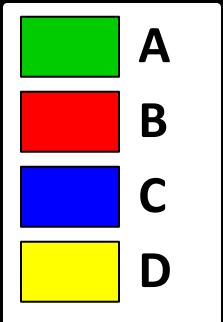
– VRSTE IZBORNIH SUSTAVA

- većinski (*apsolutne ili relativne većine*) – predsjednički
- razmjerni (proporcionalni)
 - sustav izbornog količnika
 - **D'Hondotov sustav** – *parlamentarni izbori*
 - Badenski i Hereov sustav
- mješoviti

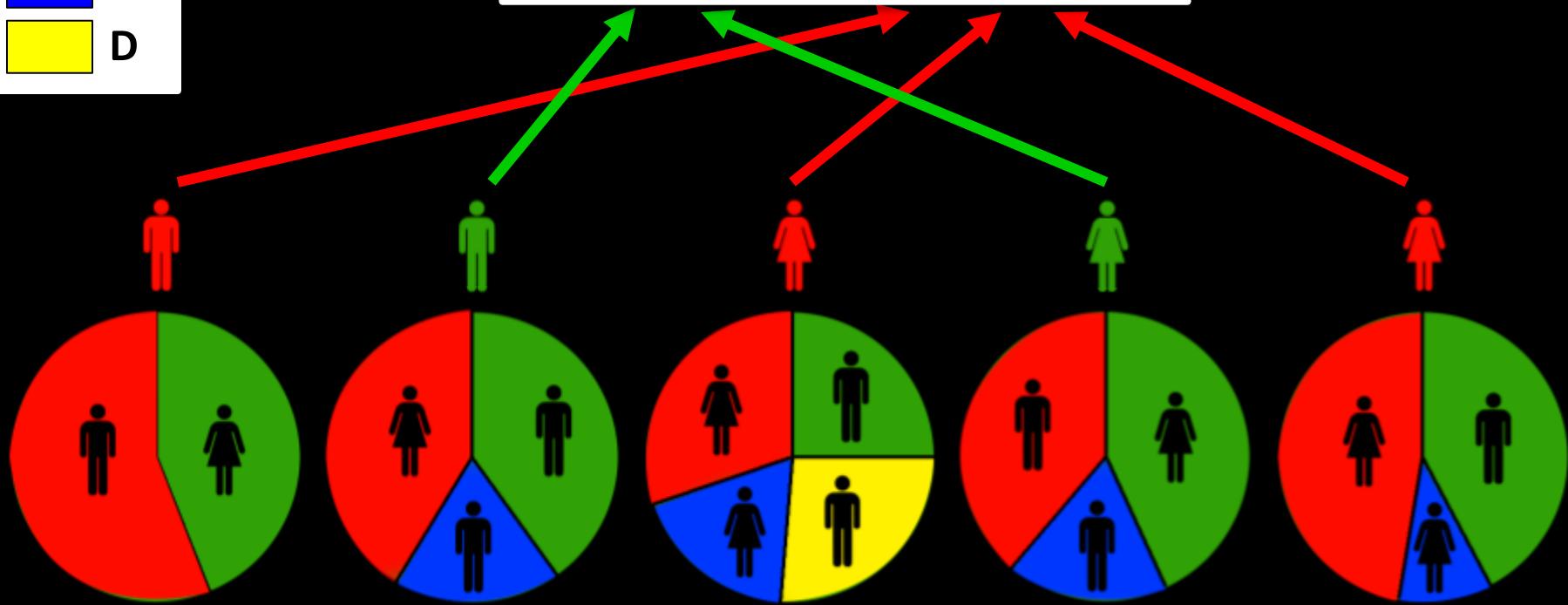
VEĆINSKI IZBORNI SUSTAVI

izborni sustav u kojem mandate dobiva ona stranka
(ili kandidat) koja je **osvojila većinu glasova**

- kada se bira samo jedna osoba (*npr. predsjednik države ili gradonačelnik*) onda je ovo **jedini mogući oblik izbornog sustava**
- **2 podvrste većinskog izbornog sustava:**
 - sustav **RELATIVNE VEĆINE** – *ona stranka (ili pojedinac) koja ima najviše glasova u odnosu na druge*
 - sustav **APSOLUTNE VEĆINE** – *ona stranka (ili pojedinac) koja osvoji više od pola glasova (50% + 1 glas)*

PARLAMENT

1. Izborna jedinica

B = 60%
A = 40%

2. Izborna jedinica

A = 40%
B = 33%
C = 27%

3. Izborna jedinica

B = 37.5%
A = 25%
C = 12.5%
D = 25%

4. Izborna jedinica

A = 45%
B = 33%
C = 22%

5. Izborna jedinica

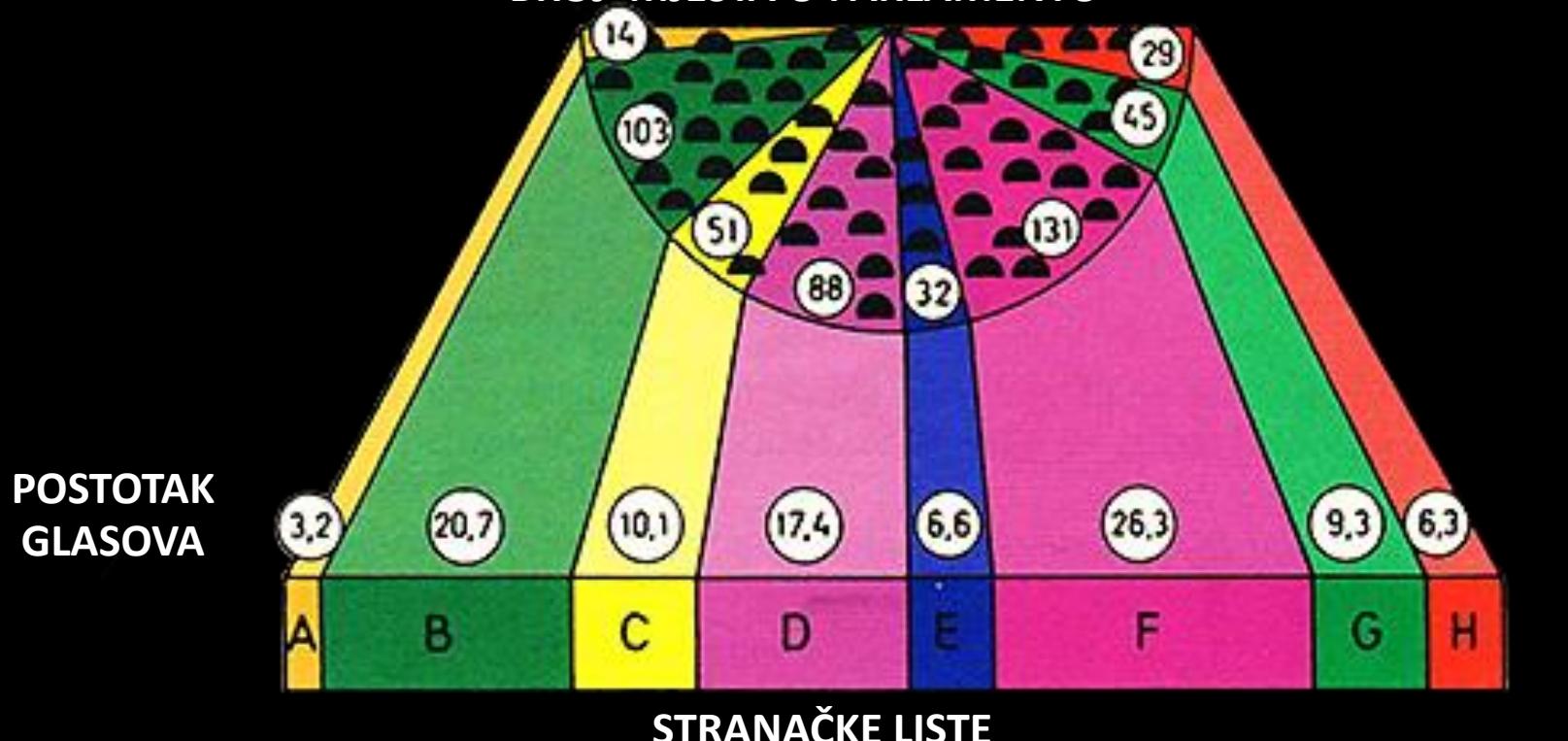
B = 49%
A = 33%
C = 18%

RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV

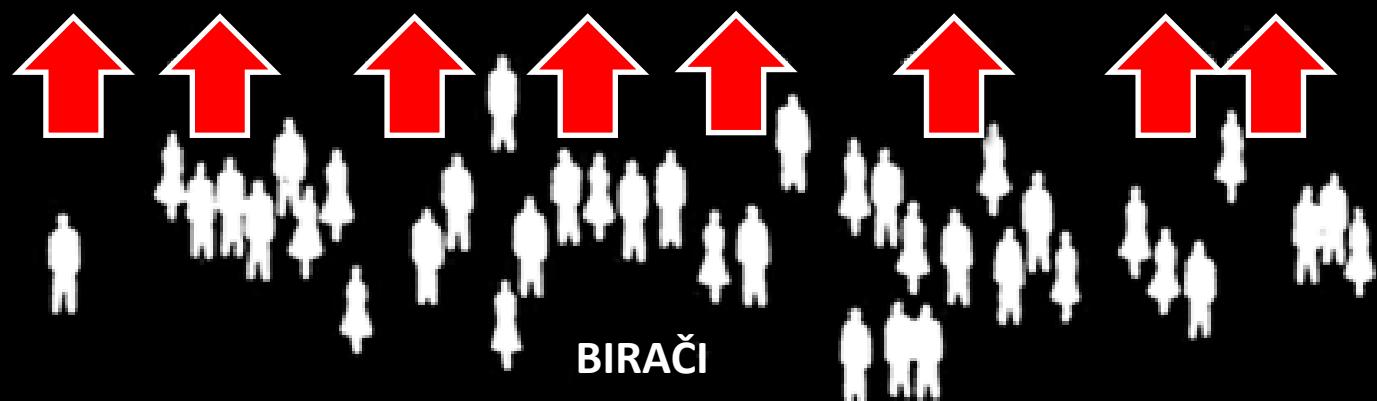
- izborni sustav u kojem mandate dobivaju stranke prema omjeru dobivenih glasova
- **IZBORNI PRAG** – minimalni postotak glasova koji neka stranka mora dobiti u nekoj izbornoj jedinici da bi uopće sudjelovala u podjeli mandata
 - u Hrvatskoj je izborni prag **5%**
 - bez izbornog praga, u parlamentu bi sudjelovalo previše stranaka i bilo bi teško sastaviti stabilnu vladu

RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV

BROJ MJESTA U PARLAMENTU

STRANAČKE LISTE

SUSTAV IZBORNOG KOLIČNIKA

Izborna jedinica bira **10 zastupnika**

ukupno glasova
(10 000)

izborni količnik
(1 000)

broj zastupnika
(10)

Broj glasova u izbirnoj jedinici dijeli se s brojem zastupnika koji ta izborna jedinica šalje u zakonodavno tijelo.
Tako dobivamo **izborni količnik** – broj glasova koji je potreban za jedno zastupničko mjesto.

	broj glasova	ukupno glasova : izborni količnik	broj zastupnika
Stranka A	4060	4060 : 1000	4
Stranka B	3380	3380 : 1000	3
Stranka C	2560	2560 : 1000	2 + 1
UKUPNO GLASOVA	10 000	1000 : 1000	10

D'HONDOTOV SUSTAV

- primjer na izbornoj jedinici u kojoj se bira **10 zastupnika** za parlament

stranka **A** (4160) → **4**

stranka **B** (3380) → **4**

stranka **C** (2460) → **2**

Broj glasova koji je osvojila pojedina stranka dijeli se **dok se ne dobije prvih 10 najvećih brojeva** (broj mandata u izbornoj jedinici). Koliko brojeva u prvih 10 ima pojedina stranka, toliko je mandata osvojila.

	Br. glasova (X)	X : 1	X : 2	X : 3	X : 4	X : 5
Stranka A	4060	4060 (1)	2030 (4)	1353 (6)	1015 (9)	
Stranka B	3380	3380 (2)	1690 (5)	1126 (8)	845 (10)	
Stranka C	2460	2460 (3)	1230 (7)			

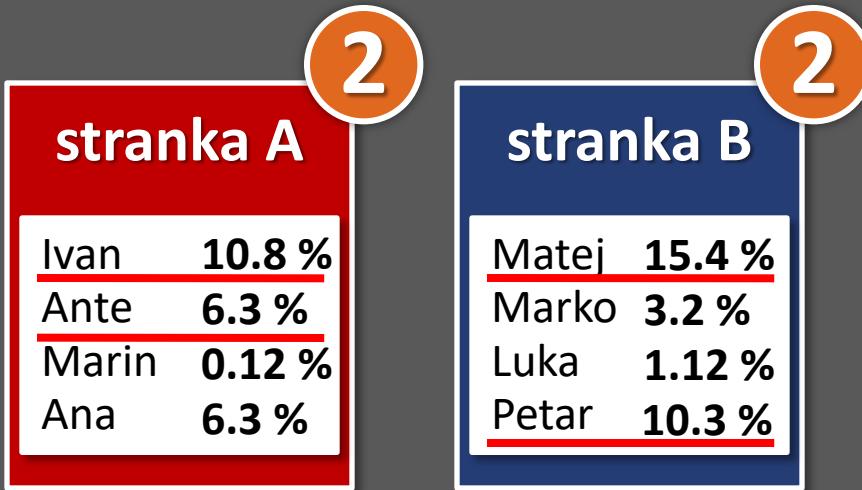
MJEŠOVITI IZBORNI SUSTAV

izborni sustav u kojem se **dio mandata osvaja većinskim, a dio razmernim modelom**

- kako bi to bilo moguće, svaki birač ima dva glasa, tj. s jednim glasuje u **većinskom**, a s jednim glasuje u **razmernom** sustavu
- primjer izbora u RH 2001.
 - u malim izbornim jedinicama – **relativna** većina
 - *Sabor ide samo najbolji kandidat*
 - na državnoj razini – **razmerni** sustav
 - *jedna lista za cijelu državu za ulazak u Sabor*

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE - PRIMJER

IZBORNA JEDINICA (4 mandata)

u parlament idu **Ivan** i **Ante** kao kandidati **stranke A**, te **Matej** i **Petar** kao kandidati **stranke B**

GLASAČKI LISTIĆ

izborna jedinica Pag

Kandidati:

1.) Stranka A

- 1.) Ivan
- 2.) Ante
- 3.) Marin
- 4.) Ana

2.) Stranka B

- 1.) Matej
- 2.) Marko
- 3.) Luka
- 4.) Petar

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE (2013.)

HDZ, HSP AS, BUZ (32,86%)

7

1.	Dubravka Šuica	12,9 %
2.	Andrej Plenković	15,4 %
3.	Davor Ivo Stier	5,75 %
4.	Ivana Maletić	1,83 %
5.	Zdravka Bušić	1,68 %
6.	Ruža Tomašić	26,5 %
11.	Zdravko Krmek	2,70 %

SDP, HNS, HSU (32,07%)

6

1.	Tonino Picula	47,3 %
2.	Biljana Borzan	7,50 %
3.	Marino Baldini	0,69 %
4.	Oleg Valjalo	0,57 %
5.	Sandra Petrović Jakovina	1,62 %
6.	Jozo Radoš	6,84 %

HRVATSKI LABURISTI -
STRANKA RADA (5,77%)

1

1.	Nikola Vuljanić	15,0 %

Liste koje su dobile više od **5%** glasova birača sudjeluju u diobi za člana Europskog parlamenta

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE

*Leksikon temeljnih
pojmova politike
(1990.)*

U novije se vrijeme opet dosta raspravlja o metodi **prenosivog glasa** (odnosno preferencijalne kvote). I taj sistem funkcionira u velikim izbornim jedinicama (s najmanje tri mesta u predstavništvu). Birač se izjašnjava o kandidatima tako da na glasač-kome listiću označuje kandidata kojeg smatra najpoželjnijim brojkom 1, brojkom 2 označuje narednog kandidata po svojoj preferenciji, zatim trećeg kandidata, itd. Kada se prilikom brojanja glasova ustanovi da je jedan kandidat dobio broj glasova koji je dostatan za izbor (u izornoj jedinici s tri mesta to je jedna četvrtina glasova plus jedan), više se ne računaju glasovi njemu dani, nego se sa listića na kojima je već izabrani kandidat upisan pod brojem 1 uzima onaj koji je označen brojem 2, pa 3, itd. Tim se sistemom osigurava visok stupanj reprezentacije glasačkih opredjeljenja, kako u stranačkom pogledu, tako i u drugim aspektima. No, taj je sistem razmjerno rijetko u uporabi (Irska).

10+2

izbornih jedinica

14

mandata
po izbirnoj jedinici

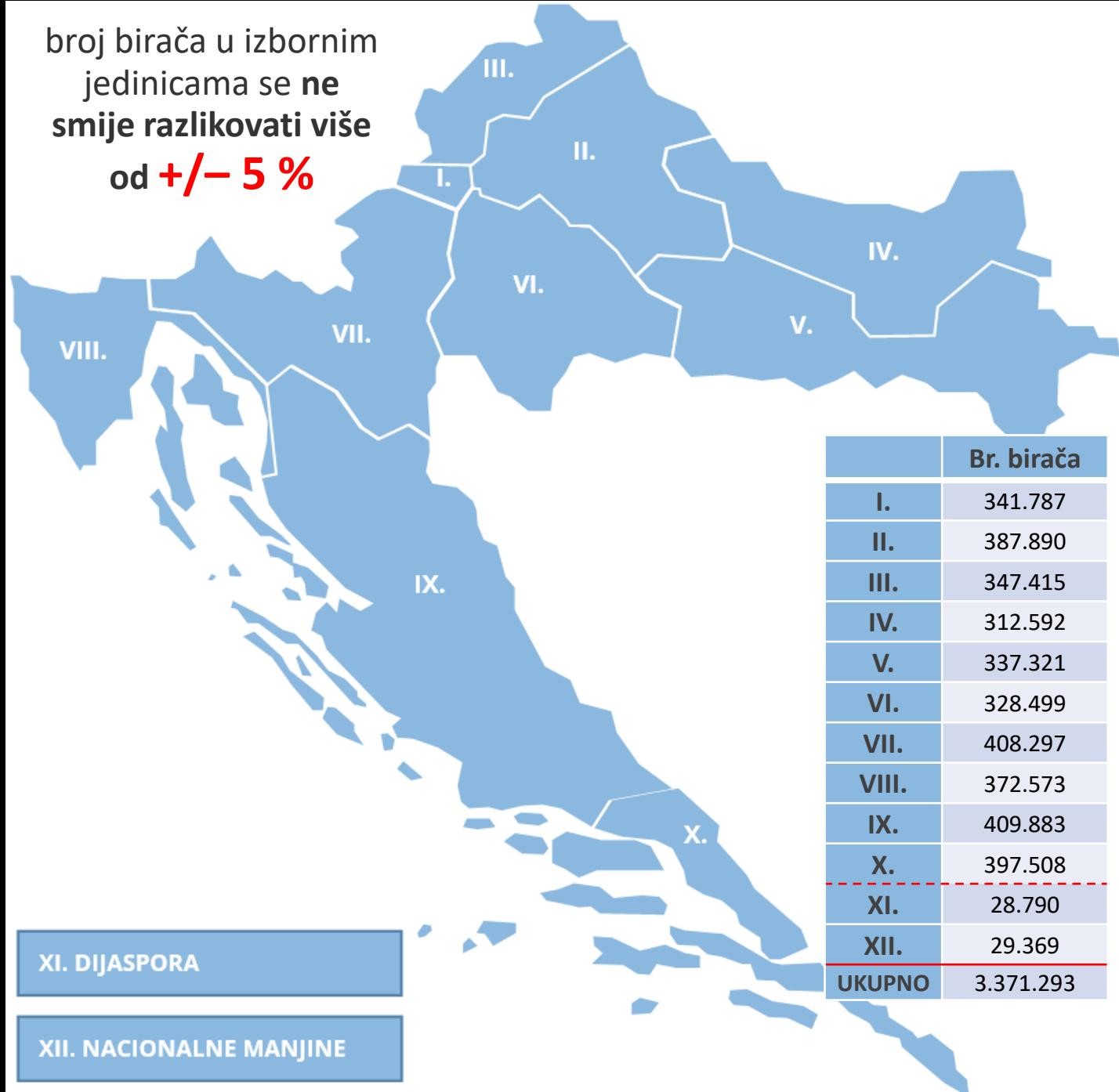
11.

izborna jedinica
DIJASPORA
(3 mandata)

12.

izborna jedinica
MANJINE
područje cijele
Hrvatske
(8 mandata)

broj birača u izbornim
jedinicama se **ne**
smije razlikovati više
od $+/- 5\%$

Izvor: <https://www.sabor.hr/hr/zastupnici/izborne-jedinice>

	Broj birača	Izašlo na izbore	Izlaznost (%)	Nevažeći	broj glasova za 1 zastupničko mjesto
I.	341.787	176.407	51,61%	2.689	24.413
II.	387.890	173.254	44,67%	4.002	27.706
III.	347.415	157.183	45,24%	4.409	24.815
IV.	312.592	142.358	45,54%	3.365	22.328
V.	337.321	144.560	42,86%	3.728	24.094
VI.	328.499	150.335	45,76%	3.569	23.464
VII.	408.297	194.719	47,69%	4.248	29.164
VIII.	372.573	158.230	42,47%	3.712	26.612
IX.	409.883	183.814	44,85%	4.572	29.277
X.	397.508	196.058	49,32%	4.061	28.393
XI.	28.790	28.768	99,92%	358	9.596
XII.	29.369	29.347	99,94%	535	3.671
UKUPNO	3.371.293	1.764.380	I. – X. = 46,0%	I. – X. = 38.355	I. – X. = 26.026

REFERENDUM

- **REFERENDUM** – oblik neposredne demokracije u posrednoj demokraciji
- oblik neposrednog odlučivanja birača **o nekom izuzetno važnom društvenom i političkom pitanju**

- može biti **OBVEZATAN** (*odluka glasača obvezuje vlast da tu odluku provede u djelo*) i **SAVJETODAVAN** (*daje vlasti uvid u mišljenje građana, no vlast nema obvezu prihvati ga*)
- prema razini provođenja može biti **NACIONALNI** i **LOKALNI**
- referendumsko pitanje je najčešće formulirano da se na njega odgovara s **DA** ili **NE** (**ZA** ili **PROTIV**)
- najčešće se traži izlazak birača **iznad 50% od ukupnog broja birača** (u RH se traži **iznad 50%** od broja birača koji su **izašli na referendum**)

KAD SE RASPISUJE REFERENDUM

- kad je pitanje o **udruženju sa drugim državama**
 - nakon što je sabor **dvotrećinskom većinom (više od 66%)** odlučio o udruženju
 - *raspisuje ga sabor*
- ako se radi o prijedlogu **promjene Ustava i zakona**
 - na zahtjev minimalno **10% ukupnog broja birača**
 - *raspisuje ga sabor, a može ga raspisati i predsjednik uz supotpis premjera*

2. UDRUŽIVANJE I RAZDRUŽIVANJE

Članak 142.

Pravo da pokrenu postupak udruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama ima najmanje jedna trećina zastupnika u Hrvatskom saboru, Predsjednik Republike i Vlada Republike Hrvatske.

Zabranjuje se pokretanje postupka udruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama u kojem bi udruživanje dovelo, ili moglo dovesti do obnavljanja jugoslavenskoga državnog zajedništva, odnosno neke balkanske državne sveze u bilo kojem obliku.

O udruživanju Republike Hrvatske prethodno odlučuje Hrvatski sabor dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika.

Odluka o udruživanju Republike Hrvatske donosi se na referendumu većinom glasova birača koji su pristupili referendumu.

Referendum se mora održati u roku od 30 dana od dana donošenja odluke Hrvatskoga sabora.

Odredbe ovoga članka o udruživanju odnose se i na uvjete i postupak razdruživanja Republike Hrvatske.

LINKOVI NA VIDEO

- referendum o samostalnosti Hrvatske (19.5.1991.):
- <https://youtu.be/zjY2G1k52Ik>

REFERENDUM ZA SAMOSTALNOST (19. 5. 1991.)

**iznad 50% od
ukupnog broja
birača**

Izlaznost: 83,56 %

94,2 %

1,2 %

REFERENDUM ZA EU (22. 1. 2012.)

iznad 50% od broja birača
koji su pristupili
referendumu

Izlaznost: **43,51%**

66,27 %

33,13 %

REPUBLIKA HRVATSKA
DRŽAVNO IZBORNO POVJERENSTVO

GLASAČKI LISTIC ZA PROVEDBU DRŽAVNOG REFERENDUMA

Važna napomena:

Odluka o udruživanju Republike Hrvatske donosi se na referendumu većinom
glasova birača koji su pristupili referendumu.

ZA

PROTIV

- **IZBORI** – politički postupak kojim državlјani biraju predstavnike u predstavnička tijela
- **KRITERIJI DEMOKRATIČNOSTI IZBORA** – višestranačje i biračko pravo
- **BIRAČKO PRAVO** – pravo da se **bira** i da se **bude biran**
 - **PASIVNO** – pravo da se bira
 - **AKTIVNO** – pravo da se bude biran
- žene su prvo dobile pravo glasa u **Švedskoj** (1867.), a u **Hrvatskoj 1945.** god.
- **BIRAČKO PRAVO IMAJU** svi **punoljetni** državlјani koji su **uvršteni u birački popis**
- **BIRAČKO PRAVO NEMAJU** osobe koje su sudskom presudom lišene građanskih prava (građanske časti)
- djelatne vojne osobe, namještenici u oružanim snagama, veleposlanici i konzuli **imaju pasivno** ali **nemaju aktivno** biračko pravo

– OBILJEŽJA BIRAČKOG PRAVA U DEMOKRACIJI:

1. **OPĆE** – svi punoljetni državlјani imaju pravo glasa
2. **JEDNAKO** – jedan čovjek, jedan glas
3. **IZRAVNO** – svatko bira u svoje ime, ne može netko drugi umjesto njega
4. **TAJNO** – podatak o tome za koga smo glasali je tajan, a podatak o izlasku na izbore je javan

– VRSTE IZBORA (s obzirom na pravo glasa):

1. **KOMPETITIVNI** – višestranačje, sloboda izbora
2. **POLUKOMPETITIVNI** – jedna povlaštena stranka, ograničena sloboda izbora
3. **NEKOMPETITIVNI** – jednostranački sustav, nema slobode izbora

– VRSTE IZBORA (s obzirom koga i za što se bira):

1. **PARLAMENTARNI** – izbor predstavnika u parlament (sabor)
2. **PREDSJEDNIČKI** – izbor za predsjednika države
3. **LOKALNI** – izbor gradonačelnika i gradskih vijećnika

- **IZBORNI SUSTAV** – skup dogovorenih pravila o načinu pretvaranja glasova u predstavničke mandate
- **VRSTE IZBORNIH SUSTAVA**
 - **VEĆINSKI**
 - **RAZMJERNI** (proporcionalni)
 - sustav izbornog količnika
 - **D'Hondotov sustav** – na parlamentarnim izborima
 - Badenski i Hereov sustav
 - **MJEŠOVITI**

- **VEĆINSKI IZBORNI SUSTAV** – izborni sustav u kojem mandate **dobiva ona stranka** (ili kandidat) **koja je osvojila većinu glasova**
- dvije podvrste većinskog izbornog sustava:
 - sustav **RELATIVNE VEĆINE** – *pobjedu odnosi ona stranka (ili pojedinac) koja ima najviše glasova u odnosu na druge*
 - sustav **APSOLUTNE VEĆINE** – *pobjedu odnosi ona stranka (ili pojedinac) koja osvoji više od polovice glasova (50% + 1 glas)*
- na predsjedničkim izborima se u **1. krugu** koristi sustav relativne, a u **2. krugu** absolutne većine

- **RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV** – izborni sustav u kojem mandate dobivaju stranke **prema omjeru dobivenih glasova**
- **3 podvrste razmjernih izbora:**
 - sustav izbornog količnika
 - D'Hondotov sustav
 - Badenski i Hereov sustav
- **IZBORNI PRAG** – minimalni postotak glasova koji neka stranka mora dobiti kako bi dobila mandat – u Hrvatskoj iznosi **5%**

- **REFERENDUM** – oblik neposredne demokracije u posrednoj demokraciji
- **MOŽE BITI:**
 - nacionalni i lokalni
 - obvezujući i savjetodavan
- **KAD SE RASPISUJE REFERENDUM**
 - kad je pitanje o **UDRUŽENJU SA DRUGIM DRŽAVAMA**
 - nakon što se Sabor **dvotrećinskom većinom (više od 66%)** odlučio za udruženje
 - *raspisuje ga Sabor*
 - ako se radi o prijedlogu **PROMJENE USTAVA I ZAKONA**
 - na zahtjev minimalno **10% ukupnog broja birača**
 - *raspisuje ga Sabor, a može ga raspisati i predsjednik uz supotpis premjera*

IZBORNI SUSTAV

IZBORNI PRAG
(5%)

VEĆINSKI

MJEŠOVITI

RAZMJERNI
(PROPORCIONALNI)

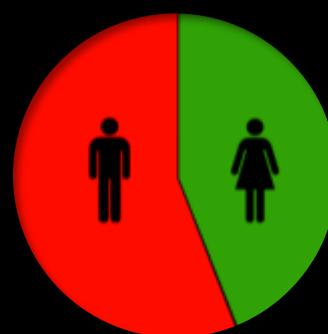
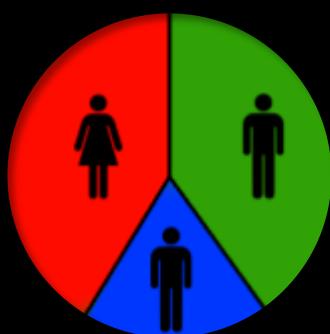
SUSTAV
RELATIVNE
VEĆINE

SUSTAV
APSOLUTNE
VEĆINE

sustav izbornog količnika

D'Hondotov sustav

Badenski i Hereov sustav

50% + 1 glas

